

Hamlet på Göteborgs Stadsteater i ny översättning

– Jag vill visa Hamlets tillvaro som precis så skiftande och motsägelsefull som livet faktiskt är. / Kristina Hagström-Ståhl, regissör

”Med djup kärlek till Shakespeare registrerar Kristina Hagström-Ståhl pjäsernas pjäs i en musikaliskt driven nyöversättning. En uppsättning som vill överskrida historiens gränser och samtidigt fånga vårt eget ögonblick i tiden.” Så presenteras Göteborgs stadsteater *Hamlet* som har premiär där den 6 april. Jag träffar Kristina Hagström-Ståhl i mitten av februari och repetitionsarbetet har börjat. Hon har en bakgrund inom några olika områden.

– Jag växte upp med en Sida-anställd pappa, vilket gjorde att vi flyttade mycket, och min skolgång var mestadels på engelska. Jag gick i en amerikansk skola på gymnasiet i Addis Abeba, och när jag sedan bodde i USA blev jag nästan indragen i ett teaterprojekt. Jag hittade en forskarutbildning i USA där man kunde kombinera att skriva avhandling och att jobba med regi och dramaturgi. Därför är jag både i den här teatervetar-fåran och jobbar samtidigt konstnärligt. Jag har alltid velat kombinera teori och praktik.

Varför ville du göra just *Hamlet*?

– Det hänger lite ihop med det här att jag läste den på gymnasiet i Addis Abeba, där jag hade en otroligt bra lärare i engelsk litteratur, som verkligen fick oss att sätta oss in i pjäsen, studera den på djupet och prata om teman. Han tog det väldigt mycket på allvar. Alla var tvungna att lära sig attvara-monologen utantill och repetera inför klassen. Jag var tonåring och gick igenom olika saker som man gör då, och kände väldigt stark identifikation både med Hamlet och med Ofelia. Det där har hängt med mig, men jag har nog alltid känt att Shakespeare var svårt och stort. Det är lätt att känna sig otillräcklig inför Shakespeare som praktiker. Så jag hade inte riktigt tänkt att jag själv skulle kunna sätta upp Shakespeare, har inte tyckt att det har känts självklart.

Men när Kristina Hagström Ståhl satte upp Sofokles *Antigone* 2019 här på Göteborgs stadsteater hände något.

– Den kanadensiska poeten Anne Carson hade gjort en nyöversättning av

Karin de Frumerie som Hamlet. Foto: Aorta

pjäsen. Jag har också börjat jobba mer och mer som översättare, så jag översatte den sedan själv till svenska. Det fungerade väldigt bra för mig som regissör att lära känna en text på det sättet. När jag så pratade med dåvarande konstnärlige ledaren Pontus Stenshäll, om vad jag skulle kunna göra härnäst på teatern, sa jag att jag gärna ville översätta och sätta upp *Hamlet*, en pjäs som jag alltid älskat och haft en stark relation till. Och till min förvåning tyckte han att det var en bra idé.

– Det är en stor uppgift som jag har lagt ner mycket jobb på, och det handlar också om att få lära känna en text på det sättet som man gör som översättare. För mig är det otroligt givande i regi-processen. Jag har inte riktigt samma relation till Shakespeares alla pjäser. Det finns ju många väldigt bra pjäser, men just *Hamlet* har jag ju haft med mig väldigt länge.

Jag läste att när du satte upp *Antigone* hade du översatt den till ”nutida svenska”.

– Det har jag inte gjort med *Hamlet*. I den första versionen försökte jag lägga mig så nära Shakespeare som möjligt på alla sätt jag kunde. Jag har hållit mig till versen till punkt och pricka, varenda jamb skulle stämma, jag har översatt rad för rad, inte i större sjök, försökt att fånga meningen, rytmen och tonen.

– Använder Shakespeares arkaiska begrepp har jag tillåtit mig att göra det. Samma sak om jag har uppfattat något som talspråk eller mer modernt. Om det är en vits, en sexuell referens så har jag försökt följa det. Jag bad olika personer läsa texten, och har försökt göra den lättare för en skådespelare att jobba med, och att det också blir begripliga bilder. Men jag tvingade mig själv att förstå genom att översätta ord för ord. Sedan har texten gått igenom några versioner, och jag håller fortfarande på med den slutgiltiga. Och när man jobbar med skådespelarna kan man komma på att ”det där var bra på pappret men kan vara svårt att säga”, eller att man har upprepat ord utan att märka det. Så då blir det ändringar där också.

– Men jag har velat göra en översättning som ska spegla, inte originaltexten som sådan, och inte vår egen samtid, utan ska röra sig lite där emellan. Det upplever jag att Shakespeare gjorde, och att han försökte både skapa teater som var relevant för hans samtid, och som talar direkt till publiken. Det var väldigt folkligt, samtidigt som både drottningen och vem som helst skulle kunna få ut något av det. Det är ju klassisk poesi, men också mycket samtida referenser. Och här blandas mycket, och den andan har jag försökt fånga. En sak som jag hade förstått i teorin men nu förstod den hårda vägen i praktiken, det är att det engelska språket till skillnad från svens-

kan, har många ord som passar in i rytmen. Då kan man ibland få lägga till ett ord som ”och” eller ”men”, så att det passar även i översättningen. Jag har förstås tittat på de översättningar som finns. Ibland citerar jag något från en annan, för det finns vissa bevingade uttryck, som till exempel ”ur led är tiden” från Hagbergs översättning.

– Jag vill gärna jobba med klassiker där det ska gå att se på dem med mer än *en* blick. Å ena sidan vill jag uppskatta det klassiska verket för vad det är. Jag är väldigt trogen det. När det gäller genus kan jag tänka att vi ofta rollbesätter som det blivit kutym att göra i vår kultur, det vill säga att man måste vara rätt ålder, rätt kön, rätt allting. Vi har blivit så vana vid det, så man ser inte att det är ett val man har gjort. Att det naturliga är att Claudius ska vara gammal, Hamlet ska vara ung, och båda ska vara män, Ofelia ska vara ung kvinna. Men i vår rollbesättning är det lite blandat, dels för att jag har fått en ensemble på stadsteatern på åtta skådespelare att jobba med, och dem har jag fördelat rollerna mellan. Och det är fem kvinnor och tre män.

Kristina Hagström-Ståhl är intresserad av genusfrågan så till vida att hon undrar om vi som publik måste få allting att stämma genussmässigt.

– Eller kan vi glömma det lite, och tänka att vi kan se någon som framträder både som man och kvinna, och det kanske inte är det viktigaste just nu. Nu spelas Hamlet av Karin de Frumerie, kallas för *han* i texten, men säger aldrig *han* om sig själv. Hamlet säger *barn* i stället för *son*, alltså ”som *barn* till fader mördad, i stället för *son* till fader mördad”.

– Kostymen kommer att innehålla både sånt som är traditionellt maskulint, och så finns det feminina drag. På Shakespeares tid var det ju åt andra hållet, då det var bara män som fick ikläda sig alla rollerna. Här har vi gjort lite tvärtom: kvinnorna spelar både mans- och kvinnoroller, men männen spelar bara mansroller. Så det finns en medveten lek med det, men i leken har jag inte några pekpinnar där jag säger att Hamlet är en kvinna, eller att det betyder att det är feministiskt. I teaterframställningen kan man vara flera saker samtidigt.

I Kristina Hagström-Ståhls uppsättning av *Hamlet* finns också en del musik, skriven av Mikael Sundin..

Repetitionsbild. Foto: Jonas Kündig

– Han arrangerar och instuderar också med skådespelarna, som framför musiken. Det var samma upplägg när vi gjorde *Antigone* här, men nu är Mikael också med på scen som den musikaliska grunden, och de andra ansluter sig till honom. Det är inte musikteater som en musikal, utan mer en ”musiklagd” föreställning, med en ljudbild som alla är med och skapar med musikinstrument och annat. Lite som filmmusik kan vara. Och de enda sångerna är de som finns i pjäsen.

Bearbetningen innebär framför allt pjäsen har blivit kortare.

– Jag har inte tagit bort en enda scen, men hyvlat alla scener. Det har varit smärtsamt, och är inte riktigt klart, men vi ska få ner den till tre timmar.

När skådespelare spelade flera roller på Shakespeares tid var ibland replikerna långa för att skådespelare skulle hinna byta om. Hur gör ni?

– Skådespelarna byter inte kostym. Utan att avslöja för mycket kan jag säga att åtta skådespelare och en musiker är på scen hela tiden. Ett exempel: Johan Hafezic börjar som Bernardo, sedan Laertes, Gyldenstern, och till sist en i skådespelargruppen i pjäsen. Och jag har verkligen tittat noga så att ingenting krockar. Shakespeare hjälper oss lite genom att låta oss säga namnen: ”Hallå Bernardo!” eller ”Laertes, vad vill du?” och ”Välkommen Gyldenstern!” Man säger namnet, och då blir det rollen. Och man kan också göra sådant som gör att det förstärker, som att ta på en hatt eller en jacka.

– Jag har nu verkligen på riktigt förstått hur rolig den här pjäsen är. Alla kanske tänker att det handlar om existensen, det är död och våld, men det är också en väldigt lätthet i bild, i tonen, i hur man pratar med varandra.

Vad tycker du vi ska ta med oss när vi ser din uppsättning av *Hamlet*?

– Det där är alltid svårt att sammanfatta. Det enklaste är väl att livet är så där komplext. Jag vill visa Hamlets tillvaro som precis så skiftande och motsägelsefull som livet faktiskt är. Det pågår en förberedelse för krig, ett krigshot hänger i luften. Mycket press på staten. Och i det är ändå de privata relationerna så fruktansvärt viktiga. Ett samspel mellan det stora och det lilla perspektivet. Samtidigt som det är de stora frågorna Hamlet tänker på hela tiden; existensen, universum. Och ändå finns det utrymme för att dra ett skabrost skämt då och då. Och det är så livet är.

– Så *Hamlet* är en pjäs om livet! Om döden också. Och verkligen om hur vi är som människor. Det är svårt att säga att det finns ett budskap, men mycket i pjäsen är väldigt relaterbart. Det kanske inte är så annorlunda nu. Man brukar ju säga att Shakespeare är precis som vi. Han är vår samtida. Men kanske är det tvärtom, att Shakespeare visar att vi fortfarande är samtida med honom. Vi ska ju inte utgå från att vår tid är facit.

Intervju: Roland Heiel

På scen:

Karin de Frumerie, Victoria Dyrstad, Johan Gry, Johan Hafezi, Johan Holmberg, Eline Høyer, Jessica Liedberg, Ylva Olaison och Mikael Sundin